

УДК 373.2.091.2:331.548

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2021.78.249804>

ЮЛІЯ ДУБОВИК

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8540-9531>

(Полтава)

Place of study: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: julia.lukashova95@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПОГЛИБЛЕННЯ УЯВЛЕНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДОРΟΣЛИХ

У статті презентовано результати пілотажного дослідження обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих. З'ясовано, що старші дошкільники мають недостатню обізнаність з спортивними, мистецькими, робітничими, військовими, медичними професіями. Виявлено наявність у дітей гендерних стереотипів у вияві вподобань до певної професії. Проведене дослідження слугувало підґрунтям для розробки педагогічних умов поглиблення уявлень у дошкільників про професії: оновлення змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з працею дорослих, підбір ефективних засобів і методів формування уявлень дітей про професійну діяльність; застосування принципу гендерної рівності в цьому процесі; налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії. Встановлено, що система педагогічних умов створює основу для появи у дітей інтересу до світу професій, бажання до пізнання нової інформації про професійну діяльність, прагнення до застосування отриманих знань в практичній діяльності. Виділено методи поглиблення уявлень дошкільників про професії: дидактичні ігри, комп'ютерні дидактичні ігри, читання дитячої літератури, перегляд мультфільмів та мультсеріалів, сюжетно-рольові ігри. Означено, важливість застосування гендерно-чутливого підходу в процесі формування у дітей уявлень про професійну діяльність різних представників професій. Запропоновано форми (спостереження, екскурсії та ін.), методи (дидактичні та сюжетно-рольові ігри, зустрічі з представниками різних професій, читання художньої літератури, розгляд картин, перегляд мультфільмів та ін.), які доцільно застосовувати для формування у дітей уявлень про розподіл праці. Визначено форми партнерської взаємодії вихователя з батьківським колективом: традиційні (семінари, бесіди, спільні екскурсії, виставки дитячих робіт, виготовлених разом з батьками та ін.), інноваційні (круглий стіл, семінар-практикум, майстер-клас та ін.). Виділено завдання для батьків з метою їх профорієнтаційної роботи з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: ознайомлення дітей з професіями; педагогічні умови поглиблення уявлень про професійну діяльність; рання профорієнтація; діти дошкільного віку.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Значний розвиток інформаційних технологій вплинув на суттєві зміни в соціокультурному житті суспільства в XXI столітті, появу нових сфер трудової діяльності, збільшення попиту на одні професії та тотальну нестачу працівників виробництва та робітничого персоналу. Слід зазначити, що за даними Укрінформ – 44% випускників ЗВО працюють не за фахом, 29% частково за фахом, і лише 36% працюють за спеціальністю (Укрінформ, 2021). Отримані результати свідчать про несвідомий вибір в юному віці професії та недостатню обізнаність з майбутньою професійною діяльністю. Зважаючи на це, виникає потреба в пошуку інноваційних підходів до ознайомлення дітей з працею дорослих. Враховуючи сензитивність дошкільного віку, найкраще цей процес розпочати з дитинства. Адже, сформований інтерес до професійної діяльності в дошкільні роки, розвинуті професійні навички та ґрунтовні знання про бажану сферу професійної діяльності, допоможуть дитині в майбутньому свідомо обрати свій професійний шлях.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Питання ознайомлення дітей з працею дорослих було в центрі досліджень багатьох учених. Зокрема, С. Котлярова, Н. Крилова, Т. Макєєва визначили теоретичні основи досліджуваної проблеми. У своїх працях педагоги Л. Артемова, Г. Беленька, З. Борисова, Н. Кудикіна, М. Машовець, І. Школьна досліджували методику ознайомлення дітей з працею дорослих. Вивченням формування позитивного ставлення дошкільників до праці дорослих зай-

малися В. Глотова, В. Логінова, Я. Неверович, А. Тулегенова та ін. Визначення значення професійної орієнтації дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти розкрито у дослідженнях М. Антонової, І. Гришняєвої, Н. Захарова, О. Чігіріної, І. Єршової. Методику формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії сучасного ринку праці в останні роки розробляють О. Гнізділова, Ю. Лукашова (2020 а, б, с).

Ученими здійснено підбір форм, методів та засобів формування уявлень дітей про професії. Проте ера інформатизації та комп'ютеризації з її новітніми засобами впливу вимагає безперервного пошуку та комплексного удосконалення всього арсеналу системи ознайомлення дітей з професійною діяльністю.

Виходячи з аналізу наукової та методичної літератури, було сформульовано **мету статті** – визначити і науково обґрунтувати педагогічні умови поглиблення уявлень дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення педагогічних умов поглиблення уявлень у старших дошкільників про професії нами було проведено пілотажне дослідження. Базами проведення експерименту були заклади дошкільної освіти Полтавської, Сумської, Харківської, Дніпропетровської, Закарпатської областей України. Під час дослідження було охоплено широкий контингент дітей, а саме 108 старших дошкільників з яких 55 хлопців і 53 дівчини.

Визначена вибірка надала можливість з'ясувати, що дошкільникам відомі найпоширеніші професії (поліцейський, лікар, пожежник, водій, вчитель, перукар, вихователь, продавець), але поза їхньою увагою залишилися спортивні, мистецькі, робітничі, військові, медичні професії. Також ми виявили наявність у дітей гендерних стереотипів у вияві вподобань до певної професійної діяльності. Дівчатка частіше зверталися до професій, пов'язаних з доглядом, піклуванням, обслуговуванням, а хлопчики віддавали перевагу героїчним, мужнім, робітничим, які пов'язані з допомогою людям, керівництвом, технікою.

Результати пілотажного дослідження слугували підґрунтям для визначення педагогічних умов, які сприятимуть поглибленню уявлень старших дошкільників про професії, а саме:

- Оновлення змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, підбір ефективних засобів і методів формування уявлень дітей про професійну діяльність;
- Застосування принципу гендерної рівності в процесі ознайомлення дітей з працею людей;
- Налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії.

Під педагогічними умовами поглиблення уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку розуміємо сукупність факторів, що підвищують ефективність організації освітнього процесу в ЗДО, партнерської взаємодії його суб'єктів (батьків, дітей, вихователів) з метою збагачення уявлень у дошкільників про професійну діяльність, місце роботи, знаряддя та результати праці представників сучасних професій.

Система педагогічних умов створює основу для появи в дітей інтересу до світу професій, бажання до пізнання нової інформації про професійну діяльність, прагнення до застосування отриманих знань в практичній діяльності.

Охарактеризуємо першу педагогічну умову. Відповідно до змісту оновленого Базового компонента та чинних програм розвитку, дошкільники мають виявляти інтерес та емоційно-ціннісне ставлення до професійної діяльності, мати уявлення про різні сфери професій, зокрема медичні, педагогічні, будівельні, транспортні, сільськогосподарські, мужні, мистецькі, ремісничі тощо. Саме тому, на нашу думку, у старшому дошкільному віці виникає потреба в оновленні змісту ознайомлення дітей з працею дорослих, яке полягає в:

- збагаченні уявлень дітей про найпоширеніші професії, про які діти отримали знання у молодшій і середній групах;
- формуванні знань про нові типи професійної діяльності;
- розширенні досвіду дітей дошкільного віку в сюжетно-рольових іграх на виробничу та побутову тематику;
- вияві здібностей і формуванні інтересу до певної сфери професій.

У підборі форм, методів та засобів професійної роботи особливу увагу було звернено на інтереси дітей, а також доцільність, інформативність, змістовність підібраних матеріалів. Серед форм поглиблення уявлень дошкільників про професії доцільними будуть: гра, заняття, спостереження, екскурсії, зустрічі з представниками професій. Поміж методів виховання варто викорис-

тати: дидактичні ігри (Гнізділова, & Лукашова, 2020a), комп'ютерні дидактичні ігри (Дубовик, 2021), читання дитячої літератури (Гнізділова, & Лукашова, 2020c), перегляд мультфільмів та мультсеріалів (Гнізділова, & Лукашова, 202 b), сюжетно-рольові ігри.

Не менш вагомою для нашого дослідження була друга педагогічна умова. Гендерний підхід багато науковців розглядають з різних сторін, як гендерно-нейтральний, гендерно-стереотипований та гендерно-чуттєвий. При ознайомленні дітей з професійною діяльністю різних представників професій вважаємо за потрібне звернутися до гендерно-чуттєвого підходу. Реалізація цього підходу полягає в розширенні життєвого простору для розвитку індивідуальних задатків, уподобань, нахилів і здібностей кожної дитини, вивільнення мислення педагогів і батьків від статево-рольових стереотипів і статево типізованих очікувань, створення умов для максимальної самореалізації дівчат і хлопців у процесі педагогічної та батьківсько-дитячої взаємодії. Цінність гендерного підходу полягає в тому, що він дозволяє кожній дитині, незалежно від статі, радісно, щасливо, повноцінно пізнавати, досліджувати навколишній світ і себе в ньому; допомагає зіставити свої бажання з можливостями професійного вибору; привертає увагу до особливостей власного фізичного, психічного та соціального розвитку.

Ефективність запровадження гендерно-чуттєвого підходу яскраво демонструє метод «зустрічі з представниками професій», за умови якщо до дітей будуть запрошені представники професій різної статі. Адже завдяки безпосередньому спілкуванню дошкільників з професіоналами жінками та чоловіками, у дітей формується емоційне, стійке уявлення про професійну діяльність (Лукашова, 2019).

Визначаючи третю педагогічну умову ми послуговувалися тим, що перший соціальний досвід дитина отримує в сім'ї, саме батьки закладають у дошкільника інтерес до професій, бажання в майбутньому виконувати професійну діяльність.

Близькі дорослі формують у дітей ставлення до професії, бажання працювати та передають любов до свого виду занять. Залучаючи дітей до пізнавальної діяльності в час дозвілля, організовуючи відвідини виставок, екскурсії до місць праці, розповідаючи дітям про своє ремесло, батьки знайомлять дошкільників з різними типами професій, надають їм можливість розширити коло своїх інтересів, спробувати себе в різних видах трудової діяльності.

Для партнерської взаємодії з батьківським колективом вихователів у своїй педагогічній діяльності може використовувати, як традиційні (семінари, бесіди, спільні екскурсії, виставки дитячих робіт, виготовлених разом з батьками та ін.), так й інноваційні (круглий стіл, семінар-практикум, майстер-клас та ін.) форми роботи. Педагогам слід націлити батьків на виконання таких завдань профорієнтаційної роботи з дітьми дошкільного віку: 1) познайомити дітей з своїм родом занять, професійними діями, знаряддями та місцем праці, додаючи цікаву для дошкільників інформацію; 2) звертати увагу дітей на представників професій та їх діяльність у повсякденних життєвих ситуаціях (поїздці в тролейбусі, поході до кінотеатру, магазину тощо); 3) використовувати форми, методи та засоби ознайомлення дітей з професіями у домашньому вжитку; 4) створювати умови у сім'ї для розвитку здібностей дитини, залучати до діяльності відповідно її інтересів.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Узагальнюючи вищевказане, слід зазначити, що висунуті педагогічні умови на нашу думку можуть бути достатніми і в сукупності забезпечать підвищення ефективності процесу збагачення уявлень про професії у старших дошкільників. Тож, ґрунтовний аналіз наукової й методичної літератури, результатів пілотажного дослідження дав можливість визначити педагогічні умови поглиблення уявлень про світ професій у старших дошкільників: оновлення змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, підбір ефективних засобів і методів формування уявлень дітей про професійну діяльність; застосування принципу гендерної рівності в процесі ознайомлення дітей з працею людей; налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії.

Подальшої розробки потребує висвітлення результатів експериментальної апробації висунутих педагогічних умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Базовий компонент дошкільної освіти : [нормативний документ]. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
- Гнізділова О., Лукашова Ю. Використання дидактичних ігор у процесі профорієнтації дошкільників. *Педагогічні науки*. 2020a. № 75/76. С. 3–7.

- Гнізділова О., Лукашова Ю. Використання мультфільмів у процесі ранньої профорієнтації дошкільників. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020b. № 1 (99). С. 214–225.
- Гнізділова О., Лукашова Ю. Виховний потенціал сучасної дитячої літератури у процесі професійної орієнтації дошкільників. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2020c. Вип. 49. С. 15–23.
- Дубовик Ю. О. Калейдоскоп професій. Використання комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дошкільників з професіями : методичний посібник. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. 33 с.
- Лукашова Ю. О. Реалізація принципу гендерної рівності у процесі формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії дорослих. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська*. Полтава : Цьома С. П., 2019. Вип. 3. С. 111–117.
- Укрінформ. Круглий стіл, присвячений питанням професійної орієнтації молоді. 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2737000-ekspert-44-vipusknikiv-visiv-pracuut-ne-za-fahom.html>

REFERENCES

- Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [The basic component of preschool education]. (2021). Retrived from https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
- Dubovyk, Yu. O. (2021). *Kaleidoskop profesii. Vykorystannia komp'uternykh ihor u protsesi oznaiomlennia doshkilnykiv z profesiiamy* [Kaleidoscope of Professions. Using computer games in the process of introducing professions to preschool children]. Poltava: PNPUI imeni V. H. Korolenka [in Ukrainian].
- Hnizdilova, O., & Lukashova, Yu. (2020a). Vykorystannia dydaktychnykh ihor u protsesi proforiientatsii doshkilnykiv [The use of didactic games in the process of the preschoolers' career guidance]. *Pedagogical science*, 75/76, 3-7 [in Ukrainian].
- Hnizdilova, O., & Lukashova, Yu. (2020b). Vykorystannia multfilmiv u protsesi ranno proforiientatsii doshkilnykiv [The use of cartoons in the process of early career guidance of preschoolers]. *Humanization of the educational process*, 1(99), 214–225 [in Ukrainian].
- Hnizdilova, O., & Lukashova, Yu. (2020c). Vykhovnyi potentsial suchasnoi dytiachoi literatury u protsesi profesiinoi oriiientatsii doshkilnykiv [Educational potential of modern children's literature for preschoolers' career guidance]. *Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities: collection of scientific works. Section «Pedagogical sciences»*, 49, 15-23 [in Ukrainian].
- Lukashova, Yu. O. (2019). Realizatsiia pryntsyphu hendernoii rinvnosti u protsesi formuvannia uiavlennia ditei doshkilnoho viku pro profesii doroslykh [Implementation of the principle of gender equality in the process of shaping pre-school children's ideas about the professions of adults]. In O. A. Hnizdilova (Ed.), *Doshkilna osvita u suchasnomu sotsiokulturnomu prostori* [Pre-school education in today's socio-cultural space] (Vol. 3, pp. 111-117). Poltava: Tsoma S. P. [in Ukrainian].
- Ukrinform. *Kruhlyi stil, prysviachenyi pytanniam profesiinoi oriiientatsii molodi* [UkrInform. Round table dedicated to professional orientation of young people]. (2021). Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2737000-ekspert-44-vipusknikiv-visiv-pracuut-ne-za-fahom.html> [in Ukrainian].

YULIA DUBOVYK

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR DEEPENING PRESCHOOLERS' IDEAS ABOUT THE ADULTS' PROFESSIONAL ACTIVITIES

The article presents the results of a pilot study of older preschool children's acquaintance with the adults' professional activities. It has been found that older preschoolers have a lack of knowledge of sports, art, labor, military, and medical professions. The presence of children's gender stereotypes in the expression of preferences for a certain profession has been revealed. The study has served as a basis for developing pedagogical conditions for deepening preschoolers' ideas about the profession, in particular, updating the content of preschool children's acquaintance with adult work, selection of effective tools and methods for forming children's ideas about professional activities; usage of the principle of gender equality in this process; and establishing a constructive partnership of parent-educator interaction. It is stated that the system of pedagogical conditions creates a basis for the emergence of children's interest in the world of professions, the desire to learn new information about professional activities, and the desire to apply the acquired knowledge in practice. Methods of deepening preschoolers' perceptions of professions are identified. They are the following: didactic games, computer-didactic games, reading children's literature, watching cartoons and cartoon series, story-based role-playing games. The importance of applying a gender-sensory approach in the process of forming children's ideas about the professional activities of various professions is noted. Forms (observations, excursions, etc.), methods (didactic and plot-role games, meetings with representatives of various professions, reading fiction, reviewing paintings, watching cartoons, etc.) are offered. They should be used to form children's ideas about labor distribution. Forms of partnership interaction of the educator with the parent team are defined, namely, traditional one (seminars, talks, joint excursions, exhibitions of children's works made together with parents, etc.), innovative one (a round table, a workshop, a master class, etc.). Tasks for parents for their career guidance work with preschool children are identified.

Keywords: children's acquaintance with professions; pedagogical conditions for deepening ideas about professional activity; early career guidance; preschool children.